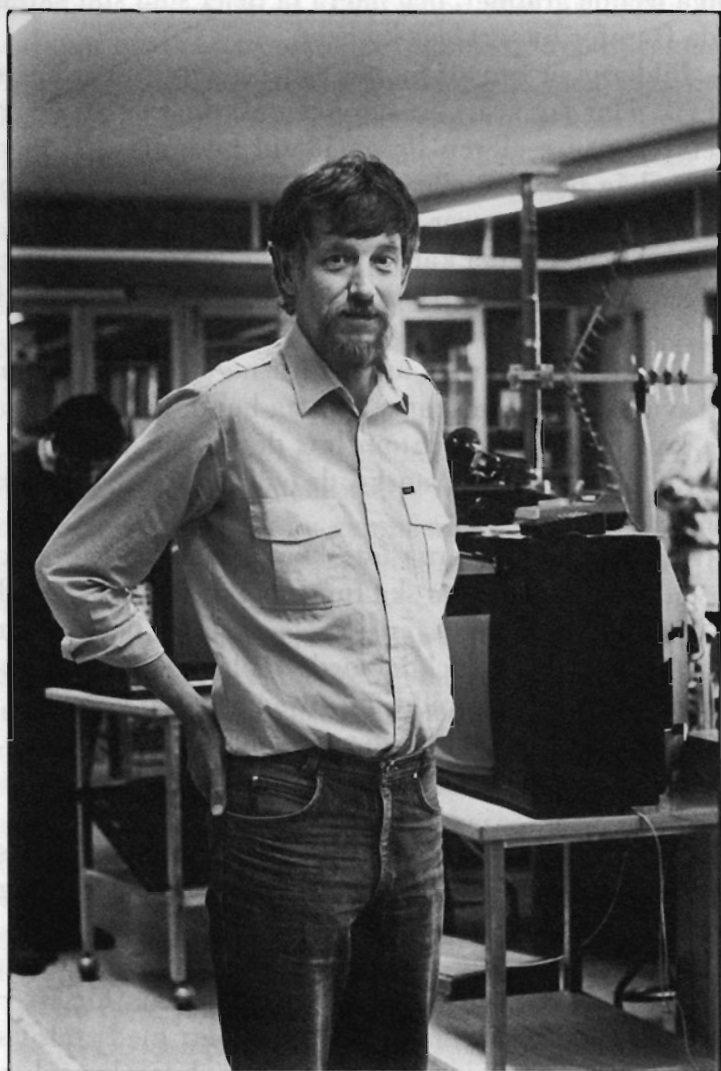

**”För elever med
svagt självförtroende
kan en bra
yrkesutbildning
bli lyftet som
förändrar deras liv.”**

Yrkeslärare Lars Erik Örtlund.

Ovanför arbetsbordet i yrkeslärare Lars Erik Örtlunds lärarskrubb på Artur Lundkvistskolan i Trollhättan, hänger färgkort på klasser som han haft under åren. Det är grupper av gängliga leende grabbar, och några få tjejer som står sammanträngda framför fotografens kamera.

– Bilderna är bra att ha när arbetsgivare ringer hit, säger Lars Erik. Har jag svårt att minnas någon elev som de frågar om, letar jag upp eleven ifråga bland bilderna och kommer oftast då ihåg hur han eller hon var. Det jag då säger är ofta avgörande och viktigt tror jag. Och jag försöker alltid att säga sanningen. Även om det kan vara frestande att ge en elev en ny chans genom att säga att han är duktigare än han egentligen är.

– Det märkliga är att arbetsgivarna oftast inte är intresserade av elevernas kunskaper i första hand. I stället frågar de om de kan passa tider och om hur de är som personer, rent allmänt. Först därefter kanske de vill veta något om deras resultat i skolan.

– Det här har eleverna inte klart för sig. Ett företag anställer en personlighet som ska fungera i ett team på en arbetsplats. Med tanke på detta, är nog eleverna för betygsexplåster. Det kan t o m vara en nackdel med toppbetyg, har jag förstått. En företagare kan vara rädd för att anställa en karriärist som bara ser hans företag som en genomgångsarbetsplats.

TREVNAD

Lars Erik Örtlund sitter och berättar i sitt minimala arbetsrum på tre eller kanske högst fyra kvadratmeter. Sparsamt dagsljus från ett takfönster blandas med kallt lysrörssken.

Här råder en trång trevnad. Förutom ett skrivbord, belamrat med böcker och papper, finns här plats för ett tvättställ, ett litet matbord, några plywoodstolar med stålrörben, en kaffebyggare, väl indruckna koppar, bitsockerpaket och smörbytta. Rummet ligger mitt mellan en teorisal och en stor arbetsal där eleverna sitter eller står vid bänkar som är belamrade med TV-apparater, videobandspelare, datorer och kommunikationsradioanläggningar.

Det är här, högst uppe på Artur Lundkvistskolans vind som Lars Erik sköter sin undervisning i den högre specialkur-

sen i elektronisk kommunikation. Hans elever har tidigare gått tvåårig telereparatörsutbildning och utbildar sig nu för att kunna ta kvalificerade jobb som elektronikerspecialister på mindre dataserviceföretag, TV-firmor eller på andra företag som arbetar med elektronik eller finmekanikreparationer.

Skolan ägdes tidigare av landstinget, men togs över av Trollhättans kommun när gymnasieformen kom 1971.

Jämfört med andra kommuner har Trollhättan satsat mycket på sådana högre specialkurser som Lars Erik har. Skolan har fem olika linjer. En viktig förklaring är industrins dominerande ställning i Trollhättans näringsliv. Kommunen ser det som sin uppgift att ligga väl framme med yrkesinriktade gymnasielinjer.

TREÅRIGT

Lars Erik är engagerad i förberedelserna inför den gymnasie-reform som troligen kommer att bli resultatet av ÖGY, expert-utredningen om översyn av gymnasieskolans yrkesutbildning. Han tycker att det finns positiva tankar i vad som hittills kommit fram i utredningen.

– Vad jag har förstått så talar mycket för att det blir en återgång till den treåriga gymnasiala yrkesskolan. Många har tyckt att det är alldeles för litet med bara två år. Får vi en sammanhållen treårig skolförlagd utbildning, då kommer jag alltid att veta vad eleverna har läst i ettan och tvåan. Nu kommer de till de högre specialkurserna från många olika skolor och har ofta väldigt olika förkunskaper.

– Skolan har begärt pengar hos länskolnämnden för ett projekt där vi ska undersöka hur vår utbildning ska anpassas till den nya modellen när den träder i kraft.

– Eftersom jag jobbar fackligt (Lars Erik är styrelseledamot av SFL:s lokalavdelning och studieorganisatör), så har jag försökt att hela tiden hålla mig underrättad om vad som händer i utredningen för att kunna vara med och påverka.

– Jag och många kolleger tycker det är slitsamt med de förändringar som alltid är på gång med skolan. Men får vi pengar till det här projektet, har vi en chans att komma igång snabbt när reformen träder i kraft. Vi kan i förväg se över vad som är bra och dåligt med nuvarande kursplaner. Vi kan gå

igenom vad vi nu gör i ettan, i tvåan och i den högre specialkursen och se till att vi får en telereparatörsutbildning som fungerar bra.

ÄNDRAD ARBETSMARKNAD

– Det kommer också att bli nödvändigt att titta på vilka moment i undervisningen som vi kanske måste göra oss av med, och vad vi ska lägga till i stället. Tekniska yrkena utvecklas snabbt. Se bara på allt som hänt med TV. Först var det rör, sen kom transistorerna och nu kommer integrerade kretsar allt mer.

– Det är inte alltid lätt att hålla i en utbildning som ska hänga med i alla svängar. Men själv tycker jag det är stimulerande att det händer så mycket. Jag sitter hemma och arbetar på kvällarna och jag skriver läromedel själv. Det finns inget centralt utformat undervisningsmaterial eftersom det inte är lönsamt för läroboksförlagen att satsa på litteratur åt den lilla grupp elever i Sverige som går på de högre specialkurserna.

– Jag är tvungen att anpassa mina arbetskompendier varje år allt efter det att vi får nya apparater och nya mätutrustningar. Det gäller att hänga med i den tekniska utvecklingen. De kompendier jag använde 1977 skulle inte fungera i dag.

Lars Erik försöker engagera sig så mycket han kan i lärarnas fortbildningsproblem. Han sitter som SFL-representant i skolstyrelsens fortbildningskommitté och är med och fördelar 1,5 mkr i statsbidrag till lärarfortbildning varje år.

– Det börjar långsamt bli bättre. Jag tycker att vidareutbildningen av yrkeslärarna har börjat prioriteras och det har börjat gå upp för Skolöverstyrelsen att vi ständigt behöver lära oss mer för att kunna hänga med i den tekniska utvecklingen. Men fortfarande är det mest så att lärarna får klara sin vidareutbildning på lediga stunder. Många av mina kolleger går här på kvällar och under sommarloven och lär sig använda sina nya maskiner, helt utan ekonomisk ersättning, för att de sätter elevernas bästa i första rummet. Detta har skolstyrelserna utnyttjat och struntat i att anslå pengar till utbildning. Vi försöker ändra på det här den fackliga vägen, men det tar tid.

BRA PRAKTIK

När ÖGY utrett färdigt och den nya tekniska gymnasieutbild-

ningen trätt i kraft, tror Lars Erik att politikerna kommer att lämna stort spelrum åt kommunerna att bestämma hur utbildningen ska anpassas lokalt. Det han är orolig för, det är att den företagspraktik som ska ingå i de olika årskurserna, verkligen blir bra och får ett innehåll.

– Det kommer att bli viktigt att se till att eleverna inte används som reguljär arbetskraft. Det ska ju finnas en läroplan även för praktiken och det är vår uppgift att se till att denna läroplan följs. När eleverna är ute på praktik kommer de inte att ha någon egen lärare. Det betyder att vi kommer att få mycket arbete med att se till att praktiken på företagen verkligen fungerar.

”PLANTERAR” FEL

Han har organiserat sin undervisning så att eleverna arbetar koncentrerat med ett ämne i taget. Det kan vara videoservice en vecka, datorservice nästa vecka, och kommunikationsradio en tredje vecka. Eleverna får bli a träna felsökning och reparera apparater som Lars Erik har ”planterat” fel i. Dessutom får eleverna arbeta med verkliga exempel när de tar hand om trasiga TV-apparater som folk lämnar in till skolan för att få reparerade.

– Det är en viktig verksamhet, säger Lars Erik. Men kunderna får vänta längre här, ofta minst en månad. Ändå följer vi samma prislista som radiobranschen eftersom vi inte vill konkurrera. Vi har gratis lokaler, och med 16 reparatörer är vi på sätt och vis stans största televerkstad. Vi skulle ha en enorm kapacitet om vi drog på. Det finns under åren de som tyckt att vi skulle kunna förbättra ekonomin på gymnasieskolan genom att ta uppdrag i större utsträckning, men det skulle innebära att vi förstörde arbetsmarknaden och att andra skulle bli arbetslösa. Och det skulle då inte längre handla om utbildning.

– Men jag har faktiskt aldrig behövt annonsera om att vi reparerar. Vi får kunder ändå, det sprider sig som ringar på vattnet.

Och Lars Erik berättar att Trollhättans kommun planerar att inrätta en serviceverkstad för datorer i ett rum bredvid hans egen undervisningslokal.

– Redan i dag reparerar vi en del av kommunens datorer.

Nu kommer vi att få samarbeta med en tekniker som kommunen anställer för att sköta datorservicen. Det betyder faktiskt att jag får en praktikplats alldeles bredvid klassrummet. Eleverna kan hjälpa till att reparera och de får riktiga fel att arbeta med.

TIPSAR OM JOBB

Lars Erik försöker att hela tiden hålla sig ajour med den arbetsmarknad som hans elever så småningom ska gå ut i. Varje dag har han en "morgonbön" där han pratar om aktuella platsannonser med eleverna. Men han är noga med att eleverna själva söker sina praktikplatser.

– Kan man inte ordna sin praktikplats, kan man nog inte ordna sig jobb heller. Men jag försöker se till att de gör sin praktik på en arbetsplats där de verkligen kan tänka sig att arbeta. Det har visat sig att praktikplatserna mycket ofta resulterar i en anställning. Det blir som en provanställning.

– Jag försöker också att följa med i hur arbetsmarknaden förändras. TV-apparaterna har ju t ex blivit så mycket bättre att det inte behövs lika mycket service som tidigare. En TV-apparat kan gå i tio år utan att krångla. Den arbetsmarknaden har därmed också minskat. I stället ökar servicen på de dyrare utrustningarna som t ex videobandspelarna. I dag är det en brist på folk som kan video. Mina elever får videolegitimation och kan gå direkt ut i såna jobb.

TELEVERKET HJÄLPER

Ett annat område som eleverna på den högre specialkursen arbetar med är kommunikationsradioservice. Här har Lars Erik lyckats göra undervisningen verklighetsanpassad genom de goda kontakter som han har med televerket.

– Televerket skänkte oss åtta mobiltelefonanläggningar i samband med att de övergick till en modernare variant av mobiltelefon. Vi fick de apparater som televerkets kunder hade bytt ut mot de nya. Även om vi nu arbetar med anläggningar som snart har försvunnit från marknaden så fungerar de lika bra ur undervisningssynpunkt, tycker jag.

– Det förvånar mig lite att just ett statligt företag som televerket, bara kan skänka bort saker så här utan något krångel. De har också gett oss en del kommunikationsutrust-

ning av den typ som televerket ansvarar för på svenska handelsfartyg. De investerar helt enkelt i vår utbildning och anställer folk härifrån. Jag har också flera tidigare elever som hjälpt till att fixa gratis maskiner och apparater till skolan. Detta har inneburit en stor hjälp, eftersom de anslag för underhåll och nyanskaffning som stat och kommun ger yrkeslinjerna på gymnasieskolan inte räcker till för en effektiv yrkesutbildning.

DYR UTRUSTNING

Lars Eriks elever får ofta handskas med dyrbara mätinstrument och kundapparater. Detta kräver en ansvarskänsla av dem, och Lars Erik tycker att han som alla yrkeslärare måste övervinna sin rädsla för att eleverna kan ha sönder saker.

– Annars blir det svårt att kunna bedriva utbildning, menar han. Men om en elev skadar någonting, så ska han också reparera det. Och det är viktigt att man som lärare inte skäller, utan accepterar att det kan inträffa skador på utrustningen. Annars kanske det blir så att de inte vågar tala om när det hänt något.

Han tycker också att det är ett pedagogiskt värde att all utrustning finns tillgänglig för eleverna.

– Därför har jag alla saker och apparater i öppna skåp med glasdörrar.

ELEVER RÄDDAS

Lars Erik berättar om det problem som yrkeslärare ofta har med att ta hand om de elever som inte kommit in på någon annan gymnasieutbildning än den som kräver lägst intagningspoäng.

– Dessa elever kommer in i yrkesutbildningen direkt från en nia där de kanske bara hade tvåor i alla ämnen. De har ofta dåligt självförtroende och är dåligt motiverade överhuvudtaget. Men vad jag då ofta har märkt, det är att de här eleverna har en stor outnyttjad kapacitet. Och en bra yrkesutbildning kan vara lyftet som ändrar hela deras liv.

– Jag vill inte överdriva yrkeslärarnas betydelse, men jag vill ändå påstå att många facklärare som undervisar på gymnasielinjerna med de lägsta antagningspoängen räddar många elever från en social katastrof.

– Och det här ställer ju också yrkeslärarnas pedagogiska uppgift i en särställning jämfört med de flesta andra lärare.

MÄNNISKOVÄRDE

– Det måste vara något allvarligt fel med högstadiet som inte klarar av att motivera eleverna. Många har fått tillbaka ett förlorat självförtroende och sitt människovärde genom att de kommit in på en bra utbildning till ett yrkesarbete.

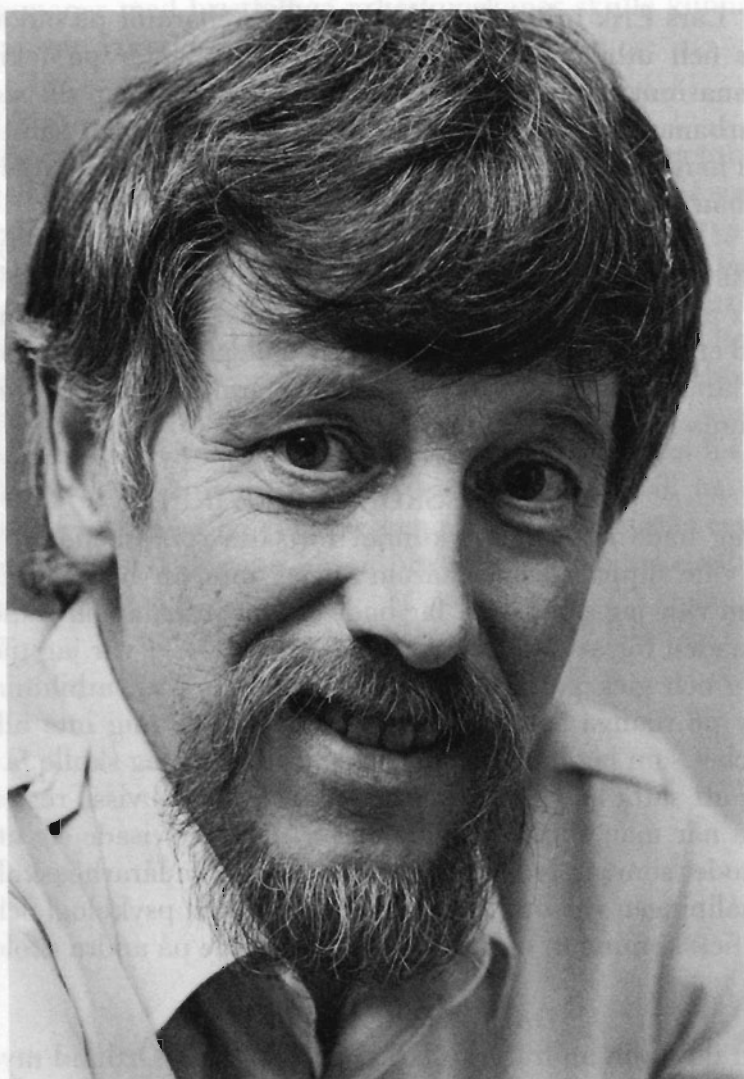
Lars Eriks elever är alla omkring 18 år, en ålder som han tycker är väldigt bra.

– De är spontana och optimistiska. Ändå är de inga barn som springer omkring och leker. Jag känner mig för det mesta inte som en magister, utan snarare som en mer erfaren arbetskamrat. Vi gör ett jobb tillsammans, deras livsglädje smittar av sig, vilket gör att jag kommer att kunna hålla mig ung länge.

EGNA ERFARENHETER

Lars Erik har själv erfarenheter som gör att han kan identifiera sig med sina elevers problem. Han växte upp på den värmäländska landsbygden i byn Älvsbacka där pappan hade en kvarn. När han var 11 år flyttade familjen in till Filipstad där pappan hade fått arbete på Wasabrödsfabriken.

– Jag kom från landet och blev utsatt för mobbning av mina nya skolkamrater. Det har jag insett nu att det var en bra

lärdom. Jag var sedan en typisk problemelev under realskolan. Jag hade svårt för att hänga med i den teoretiska undervisningen.

– Jag vet alltså precis vilket helvete många av mina elever har haft. Men sedan när jag kom in på yrkesskolan för att bli telereparatör så var det som om livet ändrades i ett slag. Jag trivdes fantastiskt, trots att där också var svenska och andra teoretiska ämnen. Jag rättade till mitt dåliga självförtroende och jag insåg att jag inte var dum.

Lars Erik arbetade sedan som TV-reparatör på olika firmor och utbildade sig därefter till teleingenjör på tekniskt gymnasium. Samtidigt hade han funderat på att slå sig på lärarbanan. Han arbetade en tid på AMU i Tumba samtidigt som han sökte tjänster som yrkeslärare. 1968 fick han reda på att han hade fått en tjänst i Trollhättan.

– Till min överraskning var det en extra ordinarie tjänst jag fått trots att jag inte hade gått på lärarhögskolan. Jag hade trott att det var ett vikariat jag hade sökt. Nu satt jag plötsligt med ett fast jobb. I över fem år arbetade jag sedan som obehörig lärare. Jag sökte flera gånger till lärarhögskolan, utan att komma in. Först 1973 blev jag antagen.

LÄRARHÖGSKOLAN BESVIKELSE

– Jag hade naturligtvis kunnat fortsätta som obehörig, men jag ville slippa gliringarna om att jag inte var behörig. Dessutom ville jag tjäna mer. Jag hade ett par tusenlappar mindre i månaden för att jag inte var behörig. 1973–74 var jag tjänstledig och gick på lärarhögskolan i Malmö. Men utbildningen blev på många sätt en besvikelse. Jag lärde mig inte alls så mycket som jag hade hoppats. Jag trodde att jag skulle få lära mig att sätta betyg i yrkesarbete, att det fanns vissa regler att följa när man skulle bedöma elever men det visade sig att de metoder som jag redan använde var bättre än lärarhögskolans. Behållningen var utbildningen i metodik och psykologi och att jag fick komma ut och se hur det fungerade på andra skolor.

DÅLIG NYREKRYTERING

Som de flesta andra yrkeslärare är Lars Erik Örtlund mycket bekymrad över den dåliga nyrekryteringen till hans lärarkår.

– Om man vill förenkla kan man säga att det skulle räcka med att radikalt höja våra löner. Då skulle kanske folk från industrin tycka att det vore intressant att söka sig till läraryrket. Men så länge som vi inte ens kan locka hit vikarier, så kan vi inte heller få bra yrkesmän som vill bli lärare. En kille från industrin söker sig ju knappast till skolans värld eftersom det vore rena förlusten för honom. Han skulle få lägre lön samtidigt som han skulle få längre arbetstid. Jag tycker att situationen är mycket oroväckande, och den kan i värsta fall leda till

att personer med bristfälliga yrkeskunskaper skulle kunna få arbete som yrkeslärare.

VILL HA UTBILDNINGSBIDRAG

Därför tror jag att det är helt nödvändigt att åter införa utbildningsbidragen till de som går på högskolan och utbildar sig till yrkeslärare. Man ska ju ha 7 års yrkeserfarenhet eller två års yrkesskola och 5 års praktik för att kunna söka in till lärarhögskolan. Utbildningsbidragen fanns tidigare därför att det inte ansågs rimligt att redan yrkesaktiva personer skulle behöva ta ett års helt obetald studietid för att kunna bli behöriga lärare. Nu togs utbildningsbidragen bort för att de ansågs orättvisa, men det har samtidigt förstört möjligheterna för yrkesskolorna att kunna rekrytera det folk som de vill ha. Jag frågar mig ibland vilket ansvar som skolmyndigheterna egentligen har för att det ska bli en bra standard på yrkesutbildningen.